

MEMÒRIA HISTÒRICA

BEL-LIGERANTS I PACIFISTES
Hi va haver *emboscats* que no volien ni veure una arma i d'altres que esperaven entrar en acció per ajudar l'exèrcit franquista des de la rereguarda. AHL

Amagats al bosc per no anar al front

Un llibre rescata de l'oblit els 'emboscats'

Reportatge

SÍLVIA MARIMON
SOLSONA

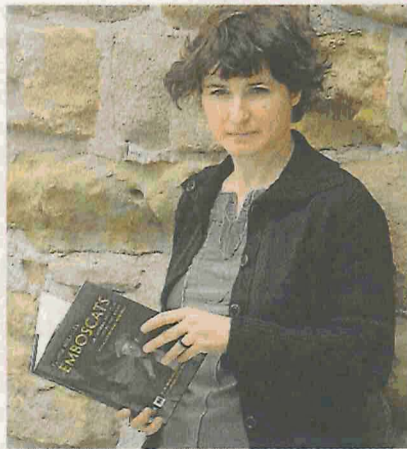
Hi ha molts llibres que parlen de la Guerra Civil. Centenars. Però molt pocs relaten la història dels que es van amagar per no haver d'anar al front. Són els *amics del bosc* que troba l'ideòleg falangista Rafael Sánchez Mazas quan fugí de l'afusellament a la novel·la de Javier Cercas *Soldats de Salamanca*. Són els *emboscats*.

A Solsona van ser molts més els que es van amagar que no pas els que van anar al front. Tan sols s'han de repassar els registres de lleves: "A la primera crida, entre el 80% i el 90% d'homes no s'hi van presentar. A Solsona hi va haver més *emboscats*, perquè és un lloc amb una forta tradició carlina i força conservador", explica Esther Miralles. Aquesta geògrafa va començar a entrevistar testimonis per a un projecte de recuperació de la memòria històrica del Centre d'Estudis Lacetans. Va anar estirant el fil fins que va trobar el primer *emboscats*: Josep Boix. Després en van venir d'altres. Eren homes que, en el moment en què van ser cridats per lluitar amb el bàndol republicà, van

decidir ocultar-se. Es van amagar a casa o prop de casa: a la masia d'una família coneguda, en una balma, en coves excavades per ells mateixos amb el pic i la pala, al bosc...

Miralles els ha trobat i els ha conegut. En alguns casos personalment, en d'altres a través dels diaris que van deixar escrits. Les seves històries es van poder veure al documental *Emboscats. Memòria d'una geografia secreta*, de la productora E2S, i ara es desgranen al llibre *Emboscats. La guerra dels que no hi van anar* (Ara Llibres).

No van ser ni centenars ni milers, els *emboscats*, sinó molts més. De fet, a la capital del Solsonès hi ha un

La geògrafa Esther Miralles, autora del llibre. SANTIGLESIAS

monument que oficialment és un homenatge a l'hospitalitat pagesa, però en realitat tothom sap que és un homenatge als que es van amagar per no anar a la guerra quan el govern republicà els va mobilitzar. Es va inaugurar l'any 1970 i fer-lo va ser una decisió de qui va ser l'alcalde franquista durant més de vint anys, Josep Serra Forn.

Al llibre, Miralles recull casos molt diferents. La majoria dels que es van amagar eren molt joves. Alguns tenien por: no volien ser carn de canó. "Per què hem d'anar a jugar-nos la vida perquè un comandant ascendeixi a coronel i amunt? Que s'ho guanyin! Jo no tinc per què anar a jugar-me la vida per ajudar un militar, que, d'altra banda, no els he pogut veure mai", relata Josep Xixons al llibre. Dibucio Baró també volia les bales ben lluny: "Abans d'anar a la guerra, o sigui, al *matadero*, marxo i que surti lo que vulga".

Hi ha *emboscats* republicans pacifistes i d'altres que es consideraven ideològicament més pròxims al bàndol franquista i no volien lluitar amb

els rojos. El sabadellenc Josep Maria Ballester ho tenia força clar: "No eren la meua gent els que ens demanaven. Jo tenia simpatia per l'altre cantó". Hi van haver *emboscats* que no volien agafar ni una arma, però d'altres que esperaven entrar en acció des de la seva posició a la rereguarda i ajudar el bàndol franquista. N'hi va haver que es van organitzar per atemptar contra les forces de l'ordre, alcaldes, caps de comitè i persones identificades amb la causa republicana.

Les xarxes d'espionatge

Miralles rescata el testimoni d'un soldat republicà: "Per la carretera que anava de Solsona a la Seu d'Urgell era perillós transitar, i s'havia de fer amb grans precaucions; se sabia que des de l'inici de la guerra en aquells boscos actuaven unes guerilles contra l'exèrcit roig, algunes

vegades havíem trobat motoristes morts o ferits, enllaços de les milícies que havien estat tombats amb cables lligats als dos costats de la carretera i que havien col·locat al capvespre".

Molta documentació, però, ha desaparegut. S'han esborrat quasi totes les traces sobre la col·laboració d'alguns *emboscats* amb la cinquena columna (els que treballaven per a l'exèrcit franquista des del territori republicà) i l'espionatge. Quan els franquistes finalment va entrar a Catalunya, pocs *emboscats* s'imaginaven quin seria el seu destí. Van ser tractats com si fossin soldats enemics. Tots ells eren presoners de guerra amb un mateix destí: els camps de concentració.

Antoni Ciuró

'EMBOSCAT'

Guerra "Érem joves i no sabíem quin caire agafaria, ni què era això de les idees" **Ocults** "Foradàvem amb un pic i una pala la roca per fer les coves; era la nostra feina" **Reflexió** "No em penedeixo d'haver-me amagat, no vaig fer mal a ningú"

"No he volgut tirar mai cap tret"

S.M.

El solsonenc Antoni Ciuró té 93 anys. Tenia 16 anys quan va esclatar la guerra i va decidir amagar-se per no haver de lluitar amb el bàndol republicà. És un dels testimonis del llibre *Emboscats*.

Com va viure l'esclat de la Guerra Civil?

Estudiava comptabilitat a Manresa. No vaig poder acabar. La guerra em va esguerrar els estudis i la joventut. Érem joves i no sabíem quin caire agafaria, ni què era això de les idees. Veies passar gent armada, i els cotxes de la CNT, la FAI i la UGT. Senties a dir coses. Agafaven gent per anar al front, mentre el bàndol franquista avançava. El 1938 ens van alertar que tornaven a agafar gent i que les coses anaven maldades. Amb un cosí vam decidir amagar-nos. Jo no tenia gens de ganes d'anar al front. No he volgut tirar mai cap tret. Ni tan sols he anat mai a caçar ni a pescar. Tampoc m'agradava com procedia el bàndol republicà. Senties a dir que havien afusellat aquell o aquell altre només perquè eren capellans, monges o de dretes.

I va decidir amagar-se.

Ens vam amagar en una masia. A l'era jugàvem a futbol fins que ens van avisar que havíem d'anar amb més cura. I vam començar a amagar-nos pel bosc. Si feia bo dormíem al bosc i, si no, construïem coves o ens amagàvem a les balmes. No érem gaire conscients de què ens podia passar. Fèiem guàrdies. Foradàvem amb pic i pala la roca per fer les coves. Era la nostra feina. Alguna vegada havíem hagut de córrer. Vam fer una cova molt gran i molt maca. No l'he volgut ensenyar a ningú fins fa poc, quan ja havien passat quasi vuitanta anys. Havíem fet un

passadís per entrar a quatre grapes. I a l'entrada havíem col·locat un rusc i una llosa per tancar el forat. Hi vam estar els últims cinc dies, quan sentíem les canonades.

Què va fer quan els franquistes van arribar a Solsona?

El meu pare i la meua germana van venir a buscar-nos. Els franquistes els van deixar passar i els van vigilar. Després ens van fer pujar a un camió, ens van fer anar a Sant Bernat i

ens van dir que anàvem a l'exèrcit. També ens van assegurar que no havíem de portar res perquè l'exèrcit ens donaria de tot. Ens van ajuntar amb els soldats rojos, els vençuts. I ens van portar a un camp de concentració de Lleida. D'allà ens van portar a Saragossa. Vam sortir del foc per caure a les brases. Ens donaven un cassó d'aigua per a tot el dia. Hi vam ser dos o tres di-

"Tenia 16 anys, estudiava comptabilitat i la guerra em va esguerrar els estudis i la joventut"

"Els franquistes ens van enganyar i ens van tractar com a presoners"

Antoni Ciuró amb un dels dibuixos que va fer quan era emboscats. A sota, amb l'uniforme de soldat. SANTI IGLESIAS

es. Van tornar a demanar voluntaris i ens hi vam apuntar tots. Ens van fer pujar a uns vagons de tren de bestiar i ens van donar una llauna de sardina i un *xusco*. Vam estar viatjant cinc dies. Ens van descarregar a Astúries. Hi havia tanta gent que no vam poder anar més enllà de la porta. Ens donaven deu cigrons per dinar i un caldo vermellós.

No s'ho devia esperar tot això. Em vaig enfadar molt. Ens havien enganyat! Érem persones, i així que vam entrar a Lleida vam passar a ser presoners. No sé de què. No havíem anat a la guerra. Al camp de concentració d'Astúries hi havia dos sergents. Un era bo i l'altre era una fera. Anava amb una pistola a una mà, a l'altra hi duïa un fuet i a la boca un xiulet. Era un home odiós. Què havíem fet perquè ens tractessin així? Res era com havíem pensat. Vam agafar un altre tren fins a Lugo i allà un sergent va demanar voluntaris per fer d'escrivents. Ens hi vam presentar nou, tots catalans, i ens van agafar a tots. Vam tornar a ser persones.

Quan va poder tornar a Solsona?

Volia tornar amb els pares. Eren grans i patia per ells. Vaig al·legar que tenia problemes de vista i em van deixar tornar a Solsona. Mesos després, però, em tornarien a enviar a fer el servei militar. Aquesta vegada a l'Àfrica. Hi vaig estar un parell de mesos.

¿Els franquistes eren tal com s'esperava?

A Lugo em van explicar els disbarats que van fer els soldats franquistes. També agafaven els que pensaven diferent i se'ls carregaven. No imaginava que seria així. Però no em penedeixo d'haver-me amagat. No vaig fer mal a ningú.